

i den foregående tid havde trukket store tropestyrker fra Fyn til Pommern og Sjælland, hvor han regnede med, at de allieredes angreb ville blive sat ind. Den kritik, som tidligere forskning (især Rockstroh og J. A. Fridericia) har rettet mod den svenske øverstkommanderende på Fyn, pfalzgreve Philip af Sulzbach, er derfor uberettiget.

Bogens sidste artikel er skrevet af Rolf Torstendahl: »Svensk krigsforsörjning och underhållstjänst i Danmark 1657–1660«. Som det fremgår af titlen, slutter denne undersøgelse sig til de af Finn Askgaard berørte problemer, og den søger at fastslå i hvor høj grad det var nødvendigt og muligt for de svenske hære at leve af de besatte områder. Under den første krig synes et velorganiseret forsyningsystem at have fungeret nogenlunde tilfredsstillende. Det brød derimod næsten sammen under den anden krig, hvor den svenske hær i lang tid var koncentreret på øerne, og hvor forsyningsituationen blev særdeles vanskelig. Som følge af manglen på levnedsmidler ophørte udbetalingen af rede penge til soldaterne, hvilket ellers i ret stort omfang havde fundet sted under tredivårs-krigen og under den første danske krig, men nu skete aflønningen næsten udelukkende ved naturalier. Til trods for at der er bevaret et omfattende regnskabsmateriale, er det alligevel umuligt at opstille eksakte størrelser for de opkrævede brandskatter og kontributioner, fordi disse i stor udstrækning betaltes i naturalier, som omregnedes til penge efter nu ukendte skalaer. Under begge krige blev forsyningsopgaverne løst på basis af, hvad de erobrede lande kunne levere. Der forekom ganske vist bidrag udefra, men nogen hovedrolle spillede disse aldrig.

KARL-ERIK FRANDSEN

ARNE ODD JOHNSEN: *Krabbekrigen og gjenerobringen av Jämtland, 1657–1658*. Utgitt av Forsvarets krigshistoriske Avdeling. Oslo, Gyldendal Norsk Forlag, 1967. 356 s. 65 ill. 42,50/49,50 no. kr.

»Krabbekrigen« er det i Danmark lidet kendte norske navn på kampene i Bohuslen under den første Svenskekrig, der for Norge medførte tabet af Jämtland og Härjedalen.

Dr. philos. Arne Odd Johnsen tog fat på de første forarbejder allerede i 1955. Dette fremgår af udgiverens forord, der er skrevet af chefen for Forsvarets krigshistoriske Avdeling i Oslo, generalmajor Bjørn Christophersen; det fremgår tillige, at den foreliggende bog er et praktisk udslag af det nordiske samarbejde på krigs- og militærhistoriens områder. »Krabbekrigen« fremtræder nemlig som nr. 2 i den serie, som det svenske forsvars militærhistoriske afdeling indledte udgivelsen af efteråret 1965 under betegnelsen »Carl X Gustaf-Studier«.

Den krigshistoriske fremstilling, der selvsagt i det foreliggende tilfælde må være det dominerende, er med held indrammet af den almindelige historiske udvikling af forholdet mellem Danmark-Norge og Sverige i 1600-tallets midte. I sit forord beklager forfatteren, at det ikke har været muligt at give de norske soldaters sociale baggrund en mere dybtgående behandling. Men forfatteren har i øvrigt givet sit emne – en i forhold til Danmark og det europæiske fastland sekundær krigsskueplads i Carl X Gustafs vidtstrakte krigsteater – en såre grundig behandling, bygget ikke alene på danske og norske men også på svenske primære kilder.

Dr. Johnsen har omsorgsfuldt prøvet kildernes vidnesbyrd og herudfra fastslået deres sandhedsvægt. Værket præsenterer således den minutøse grundforskning, der hidtil har været savnet for dette snævre emnes vedkommende. For eftertiden har de norsk-svenske grænsekampe i 1657-58 hidtil stået som et virvar af småoperationer med stød og modstød, rekognosceringer med »partier« hid og did, plyndringer og brandskatninger i stor almindelighed. Dr. Johnsen har med heldig hånd redet dette virvar ud og i sin fremstilling fået hovedtrækkene i det omvekslende spil til at træde tydeligt frem.

Det er blevet en meget indgående, stundom lidt langstrakt skildring, der er sikkert forankret i det omfattende kildemateriale. Bogens tre kronologiske hovedafsnit om krigshandlingerne er indrammet af et par indledende om den europæisk-politiske baggrund og krigspotentielt på begge sider og af et par afsluttende om Roskildefreden 1658 og hvad forfatteren kalder »Krigens vitnesbyrd«. Bogen har en meget omfattende kilde- og litteraturoversigt og er forsynet med personregister.

I forbindelse med krigspotentielt omtales såvel de norske som de svenske krigsforberedelser, og der redegøres for styrkeforholdet. Norge rådede over c. 10.000 mand, Sverige over c. 15.700, men heraf var godt 8000 garnisonstropper, således at den operative styrke kun var lidt over 7.000 mand. Sverige var således på denne front for så vidt underlegen, men dels var det svenske militærvæsen som helhed nok så veludviklet som det norske, dels var de svenske tropper krigsvante og ledede af officerer med friske laurbær fra kontinentet – især feltmarskallerne G. O. Stenbock og R. Douglas. Nordmændene havde dog absolut duelige ledere – frem for nogen de civile: Statholderen Nils Trolle og lensmanden i Bohuslen Iver Krabbe, begge fremragende organisatorer.

Dr. Johnsens omhyggelige redegørelse for »Krabbekrigen« har nu kortlagt hændelsesforløbet således, at det sikkert vil stå uantastet i fremtiden. Den, der søger klarhed over operationerne langs den udstrakte svensk-norske grænse i årene 1657 og 58, vil være godt hjulpet med Arne Odd Johnsens førerskab i Jämtlands, Värmlands og Bohuslens skovklædte, klippefyldte og vejfattige landskaber. – Til slut: Johnsens sprog bør ikke afskrække nogen dansk.

HELGE KLINT

HANS-JOACHIM SCHOEPS: Barocke Juden – Christen – Judenchristen. Bern und München, A. Francke, 1965. 123 s. 13,80 S. Fr.

I modsætning til antisemitismen har filosofisemitismen endnu ikke fået sin historie skrevet og er i almindelighed ret ukendt. Religionshistorikeren Hans-Joachim Schoeps i Erlangen, der allerede i 1952 udsendte *Philosemitismus in Barock. Religions- und geistesgeschichtliche Untersuchungen* (J. C. B. Mohr, Tübingen) har derfor i almen tilgængelig form skrevet nogle kapitler af denne bevægelses historie. Den nydeligt udstyrede lille bog bygger tildels på det ældre værk, til hvis dokumentation der henvises, men indeholder desuden nye afsnit. Skandinaviske forhold og personer indtager en fremskudt plads. Forf. har studeret håndskriftsamlinger i Sverige, hvor han har levet i exil.